

KRIVIČNOPRAVNO UREĐENJE ZABRANE NEGIRANJA GENOCIDA, ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I RATNOG ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI

Apstrakt: O zabrani negiranja zločina genocida u Bosni i Hercegovini počelo se govoriti kao o političkom i pravnom pitanju u vezi presuda Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju, kasnije Međunarodnog suda pravde i na kraju Suda Bosne i Hercegovine. S obzirom na dva potpuno suprotstavljena nacionalna shvatanja koja u Bosni i Hercegovini vladaju o legitimnosti samog Haškog tribunala, pa i suda Bosne i Hercegovine, to su se nizom pravnih i vanparvnih argumenata opravdavale i osporavale presude tih sudova o počinjenom genocidu, a dijelom i drugim ratnim zločinima. U toj situaciji od strane koja je smatrala da je sudska istina i istorijska istina, uz podršku dijela međunarodnih predstavnika, nametnuta je i sprovedena ideja da se odredbom krivičnog zakonodavstva zabrani svako negiranje zločina genocida. Zbog nemogućnosti postizanja većine za takve izmjene zakona to nije moglo biti sprovedeno u redovnom parlamentarnom postupku. Rješenje je nađeno u nametanju izmjena Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine od strane Visokog predstavnika za Bosnu i Hercegovinu, ugrađivanjem krivičnog djela zabrana negiranja zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina, kao posebnog oblika krivičnog djela "Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti". U ovom radu krivična djela negiranja ovih zločina u krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini se posmatraju kroz njihov nastanak, razvoj, uticaj međunarodnog i stranog prava i sadašnje zakonsko uređenje.

Ključne riječi: genocid, zločin, negiranje, umanj enje, netrpeljivost.

* Sudija Vrhovnog suda Republike Srpske i redovni profesor Fakulteta pravnih nauka Univerziteta Apeiron Banja Luka, veljisa@gmail.com.

1. UVOD

U krivičnopravnoj teoriji, zakonodavstvu i sudskoj praksi krivična odgovornost za negiranje genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina je novijeg datuma i o njoj još uvijek nema jedinstvenog stava. Opravdanje za njeno uvođenje traži se u potrebi da se otkloni uticaj koji negiranje ima na žrtve genocida ali i na stvaranje shvatanja kod drugih da se on nije desio, da je to samo zločin manjeg ili drugačijeg obima i vrste ili je to prihvatljivo ponašanje, čime se stvaraju uslovi za njegovo ponavljanje. Teorijske rasprave i zakonska rješenja kreću se od svrstavanja ovih radnji u govor mržnje i njegovo krivičnopravno normiranje u okviru tih krivičnih djela, preko kombinacije govora mržnje i zločina utvrđenih presudama sudova, do čistog normiranja kroz zabranu osporavanja ili negiranja zločina utvrđenih u presudama određenih sudova. Bez obzira na različit pristup, od kojih ni jedan ne razrješava fundamentalna sporenja o kriminalnopolitičkoj opravdanosti ovog instituta i načinu njegovog uređivanja, ova krivična djela su prisutna u većini evropskih nacionalnih zakonodavstava. Stav o negiranju genocida među tim zakonodavstvima nije ujednačen, a u pojedinim zemljama nedostatak inkriminacije ističe se kao veoma važno političko, društveno i pravno pitanje. U okviru država koje su svojim zakonodavstvom uredile ovu materiju postoje različita shvatanja o tome koliki je domašaj krivične norme u pogledu ograničenja prava govora, naučnog zaključivanja i izražavanja drugačijeg mišljenja. Ove dileme su djelimično razrješavane određenim odlukama ustavnih sudova tih država i Evropskog suda za ljudska prava. Međutim, ovo ostaje fundamentalno filozofsko pitanje o slobodi govora, naučnog izražavanja i granica u kojima se te slobode kreću bez ugrožavaju opstanka temeljnih ljudskih vrijednosti i prava drugog i koje se ne mogu razriješiti birokratskim razmišljanjima u odlukama sudova.

U svakom slučaju ostaje sporno da li odluke sudskih instanci treba štiti krivičnim zakonodavstvom od njihovog komentarisanja i izražavanja suprotnog shvatanja. U tom slučaju sudska istna neosnovano se proglašava i utvrđuje kao istorijska i naučna istina. To vodi negaciji svakog drugačijeg mišljenja i što je još opasnije, nenaučnom stvaranju istorijskih istina od strane suda, kao jedne institucije koja nije za to kvalifikovana. Potvrdu za to nalazimao i u postupku Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) kada je kao vještaka za rarješavanje spornih istorijskih činjenica angažovao eminentne profesore istorijskih i sličnih humanističkih nauka. Osim toga, kada se radi o MKSJ ostaje sporna njegova legitimnost zbog samog načina osnivanja, koju su doveli u pitanje mnogi istaknuti pravници. Zabranom negiranja presuda tog suda indirektno se zabranjuje i osporavanje njegove legalnosti i legitimnosti.

S druge strane, ako se zadržimo u okviru sudskih odluka da su genocid, zločin protiv čovječnosti i ratni zločini samo ono što je njima utvrđeno, činimo to suprotno naučnoj istini da veći broj tih zločina nikad nije doživio sudski epilog. Tako bi ostali bez zaštite mnogi genocidi i ratni zločini počinjeni kroz istoriju, poput genocida nad sjevernoamerički Indijancima, Jermenima, Srbima i Romima

u Drugom svjetskom ratu, zločini nad Srbima počinjenim u Hrvatskoj 1995. godine u akcijama „Bljesak“ i „Oluja“ i sl.

Sve to nije razlog da se dozvoli zloupotreba slobode govora i naučnog izražavanja u cilju opravdavanja, umanjivanja i relativizovanja ovih zločina. Pogotovo ako je ono učinjeno u namjeri ili sa ciljem da se drugi zbog svoje pripadnosti grupi koja je bila žrtva tog zločina uvrijedi, ponizi ili zastraši. Stvar je u tome kako krivično zakonodavstvo treba da ovu materiju uredi, a da pomiri sve zahtjeve koji se u vezi sa tim pred njega postavljaju. Očigledna je zloupotreba ili upotreba negiranja ovih zločina od strane političara u medijima i na javnim skupovima, koja kod pripadnika naroda koji su žrtve tih zločina izaziva uznemirenost, ogorčenje i strah. Sve to stvara ili podgrijava staru mržnju i budi strahove koji mogu da dovedu do novih sukoba i zločina. Zato i krivično zakonodavstvo treba da reaguje na primjeren i društveno prihvatljiv način propisivanjem, u okviru odgovarajuće grupe, ovih krivičnih djela kao društveno štetno ponašanje koje ne izvire iz sudskih odluka već iz njihove društvene neprihvatljivosti i opasnosti za društvo i čovječanstvo u cjelini.

Što se tiče Bosne i Hercegovine (BiH) ona je i poslije skoro trideset godina od završetka ratnog sukoba duboko podijeljeno društvo, prije svega po nacionalnim osnovama. Podjela se, između ostalog, ogleda i u shvatanju počinjenih ratnih zločina tako što se oni često relativizuju, smatrajući da su zločinci „tuđi“, a da su naši „heroji“ koji su nas branili, da ti heroji zaslužuju priznanja i ugled u društvu, da su zločini, ako su i počinjeni, manjeg obima ili se svode na ekscese neodgovornih, neuračunljivih ili odmetnutih pojedinaca i slično. Sve to, uz osporavanje legaliteta sudova koji su donosili presude u ovim predmetima, dovelo je do toga da su te podjele nepomirljive kada se govori o kriminalizaciji negiranja ovih zločina utvrđenih presudama tih sudova. One se posebno ispoljavaju oko stavova i zaključaka više presuda da je u Srebrenici počinjen genocid, a ne neki drugi ratni zločin. Ova podjela se odrazila i na stav da li je potrebno negiranje genocida i ratnih zločina, a posebno onih koji su utvrđeni presudama MKSJ i Suda BiH, propisati kao krivično djelo. U ovim uslovima do saglasnosti o tome nije se moglo doći, bez obzira na insistiranje i pritiske dijela međunarodne zajednice da se to učini. Kako svi pritisci i uvjeravanja nisu urodila plodom Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu je iskoristio Bonska ovlaštenja i 2021. godine svojom Odlukom¹ nametnuo dopunu Krivičnog zakona BiH² – KZ BiH i kojima se zabranjuje negiranje genocida i drugih ratnih zločina. S obzirom na odnose unutar države bolje je bilo da je zakon donesen društvenim konsenzusom u parlamentarnoj proceduri, a ne nametanjem od strane Visokog predstavnika. Međutim, to nije predmet našeg interesovanja pa samo na to ukazujemo kao

1 Odluka kojom se donosi zakon o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik BiH*, br. 46)21.

2 Krivični zakoni BiH, *Službeni glasnik BiH*, br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015, 35/2018, 46/2021, 31/2023 i 47/2023.

način uvođenja norme u pravni poredak. Zato ćemo u radi shvatanja kako je ova materija dospjela u naše zakonodavstvo prvo dati karatak pregled međunarodnih izvora i uporednopravnih rješenja, koja su na to uticala i poslužila kao uzor, a zatim analizu domaćeg zakonodavstva.

2. OSNOV ZA PROPISIVANJE KRIVIČNIH DJELA GENOCID, ZLOČIN PROTIV ČOVJEČNOSTI I RATNI ZLOČIN U KRIVIČNOM ZAKONU BOSNE I HERCEGOVINE

Osnov za propisivanje krivičnih djela genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina u KZ BiH nalazi se u međunarodnom pravu, prije svega u konvencijama koje je BiH preuzela od Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ) ili sama potpisala. Dakle, ova krivična djela domaćeg krivičnog zakonodavstva imaju svoj osnov i izvorište u međunarodnom pravu.

Krivično djelo genocida³ iz člana 171. KZ BiH se sastoji u izdavanju naređenja da se vrše ili u vršenju:⁴ ubistava, teške povrede tijela ili teškog narušavanja fizičkog ili duševnog zdravlja članova grupe ljudi ili u stavljanju članova grupe ili zajednice u takve životne uslove koji dovode do njenog potpunog ili djelimičnog istrebljenja ili u primjeni mjera kojima se sprečava rađanja između pripadnika grupe ili u prinudnom preseljavanju djece iz jedne u drugu grupu, a u namjeri da se potpuno ili djelimično uništi (istrijebi) nacionalna, etnička, rasna ili vjerska grupa ljudi.⁵

Rezolucijom Generalne skupštine OUN broj 96/I od 11. decembra 1946. godine genocid je proglašen za „međunarodno krivično djelo koje je su suprotnosti sa duhom i ciljevima OUN i koje civilizovani svijet osuđuje“.

Konstrukcija genocida kao međunarodnog krivičnog djela u užem smislu se javlja kao reakcija na holokaust. Njegov je tvorac Rafael Lemkin, savjetnik u ministarstvu odbrane SAD koji je istakao „da se čovječanstvo susrelo sa zločinom neviđenih razmjera i nepoznate prirode što zahtijeva novu koncepciju inkriminacije i novo ime“.⁶ Iako se pojavio kao „podvrsta zločina protiv čovječnosti“,⁷ genocid je ubrzo dobio autonoman status i sadržinu kao jedno od najtežih krivičnih djela današnjice,⁸ zbog čega se naziva „zločin nad zločinima“.

3 D. Jovašević, „Zločin genocida u međunarodnom i krivičnom pravu“, *Izbor sudske prakse*, 5/1999, 5–9.

4 B. Lukšić, „Genocide and command responsibility“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, 4/2001, 283–291.

5 D. Jovašević, V. Ikanović, *Međunarodno krivično pravo*, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, 2015, 139–140.

6 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević, *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*, Beograd, 2011, 142.

7 A. Kaseze, *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2005, 115.

8 V. Šakić, S. Sedlar, A. Tojčić, „Ratni zločini i zločin genocida u agresiji Srbije na Republiku Hrvatsku 1991. godine“, *Društvena istraživanja*, 2-3/1993, 407–454.

Osnov za ovu inkriminaciju se nalazi u Konvenciji o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida⁹ iz 1948. godine koja u članu 2. određuje pojam i elemente ovog međunarodnog krivičnog djela.

Zločin protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH predstavlja novouvedeno krivično djelo¹⁰ čiji se nastanak vezuje za Statut Međunarodnog vojnog suda¹¹ iz 1945. godine i Nirnberšku presudu.¹² Radi se o teškom međunarodnom krivičnom djelu kojim se napadaju vrijednosti koje su karakteristične za čovječanstvo u cjelini, odnosno vrijednosti koje se smatraju opštehumanim vrijednostima.¹³

Zločin protiv čovječnosti¹⁴ (*crimen iuris gentium*) se bazira na kršenju osnovnih zakona čovječnosti tj. prava svakog lica na život i pravo svake etničke grupe na njeno postojanje kao takve¹⁵. Dakle, radi se o aktima koji su upereni protiv uslova postojanja čovjeka i njegovih pojedinih ljudskih grupa ili čovječanstva u cjelini.¹⁶ Za razliku od genocida, ovde se radi o zločinu koji nije uperen na određenu grupu ljudi, već uopšte na celokupno civilno stanovništvo.

Sam pojam zločina protiv čovječnosti se pojavio još 1915. godine kada su nad Jermenima izvršeni masovni zločini u tadašnjem Otomanskom carstvu. Reagujući na ovu pojavu vlade Francuske, Velike Britanije i Rusije si izdale zajedničku deklaraciju u kojoj su osudile Tursku zbog „zločina protiv civilizacije i čovječnosti“.¹⁷

Ratni zločini iz člana 173. do 175. KZ BiH su naročito teške povrede pravila ili običaja rata koje su, kao takvo djelo, određene odgovarajućim međunarodnim pravnim aktom. Prema Statutu Međunarodnog vojnog suda (član 6. stav 2. tačka

-
- 9 Konvencija o sprečavanju i kažnjavanju zločina genocida, *Službeni vesnik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ*, broj 2/1950 i *Službeni list FNRJ*, broj 56/50.
- 10 Dosadašnje odsustvo ove inkriminacije je pravdano činjenicom da je ono pokriveno krivičnim djelom genocida, ali je skorašnja praksa prilikom građanskog rata na tlu bivše Jugoslavije ukazala da se neki zločini protiv civilnog stanovništva ne mogu kvalifikovati kao genocid jer nisu usmjereni na potpuno ili djelimično uništenje nacionalne, rasne, vjerske ili etničke grupe, a zbog vremena u kome se vrše, ne mogu se kvalifikovati ni kao ratni zločin protiv civilnog stanovništva. (Lj. Lazarević, B. Vučković, V. Vučković, *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*, Cetinje, 2004, 1023–1024). Ovo krivično djelo se prvi put javlja posle Drugog svjetskog rata, prvo u Nirnberškoj presudi, a potom i u presudama Ajhmanu u Izraelu, Albrehtu u Holandiji, Barbiju u Francuskoj ili Fintu u Kanadi.
- 11 Z. Pajić, „Istorijski korjeni inkriminacije zločina protiv čovječnosti“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo, 1989, 225–245.
- 12 Smatra se da među prve presude za zločin protiv čovječnosti spada i presuda Specijalnog kasacionog suda Holandije iz 1949. godine u kojoj stoji da zločin ove kategorije karakteriše njihova težina i divljaštvo, dimenzije, činjenica da su dio sistema usmjerenog na širenje terora ili da predstavljaju kariku u smišljeno sprovedenoj politici protiv nekih grupa stanovništva (A. Kaseze, *op. cit.*, 74–75).
- 13 Z. Pajić, „Tumačenje zločina protiv čovječnosti u nirnberškom procesu“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, Sarajevo, 1991, 123–133.
- 14 D. Jovašević, V. Ikanović, *op. cit.*, 142–143.
- 15 D. Matijević, „Zaštita prava žrtava rata“, *Odvjetnik*, 3-4/1996, 83–92.
- 16 Lj. Jovanović, „Krivična odgovornost pojedinca u međunarodnom pravu“, *Pregled*, 1-2/1962, 67–85.
- 17 V. Đ. Degan, B. Pavišić, V. Beširević, *op. cit.*, 164–166.

b.) i prema shvatanjima sadržanim u Nirnberškoj presudi, ratni zločini predstavljaju povrede ratnih zakona i običaja rata koje obuhvataju, ali se i ne ograničavaju samo na njih: 1. ubistvo, zlostavljanje ili odvođenje na prinudni rad ili na koji drugi cilj civilnog stanovništva okupirane teritorije ili na okupiranu teritoriju, 2. ubistvo ili zlostavljanje ratnih zarobljenika ili lica na moru, 3. ubijanje talaca, 4. pljačkanje javne ili privatne imovine i 5. namjerno razaranje gradova, varoši ili sela ili pustošenje neopravdano vojnim potrebama.

Ovdje se radi o djelima kojima se krše odredbe ženevskih i haških konvencija, a koja su upravljena prema civilnom, neboraćkom stanovništvu okupirane teritorije (ratni zločin protiv civilnog stanovništva) ili prema ratnim zarobljenicima (ratni zločin protiv ratnih zarobljenika). Interesantno je da ovu krivičnopravnu zaštitu ne uživaju (izričito navedeni) ranjenici, bolesnici, sanitetsko ili versko osoblje.¹⁸

3. MEĐUNARODNO PRAVO KAO UZOR I IZVOR ZA PROPISIVANJE KRIVIČNOG DJELA NEGIRANJA GENOCIDA, ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I RATNIH ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI

Smatramo da za kriminalizaciju negiranja genocida i srodnih zločina osnov i ishodište treba prvo potražiti u Nirnberškim principima, kojim se u međunarodnom pravu ostvarila za ubuduće potvrda i nepromjenjivost presude suda u Nirnbergu. Ti principi jesu prihvaćeni od cjelokupnog čovječanstva i u novije vrijeme su utkani u presude međunarodnih i domaćih sudova.

Statutom Međunarodnog vojnog suda¹⁹ koji predstavlja sastavni dio London-skog sporazuma zaključenog 8. avgusta 1945. godine između savezničkih sila utvrđeno je više principa koji predstavljaju osnovna i rukovodna načela međunarodnog krivičnog prava, koja su svojstvena samo njemu i po kome se ova grana prava razlikuje od drugih grana krivičnog, ali i međunarodnog javnog prava uopšte.²⁰ Ovim Statutom su predviđene tri vrste zločina (međunarodnih krivičnih djela). To su prema članu 6. Statuta:²¹ 1. zločin protiv mira, 2. ratni zločini i 3. zločini protiv čovječnosti (genocid).

Pored toga, Statut utvrđuje principe na kojima je zasnovana Nirnberška presuda, a koji su kasnije potvrđeni od Generalne skupštine OUN, poznati kao „nirnberški principi“²² koji se nalaze u osnovi međunarodnog krivičnog prava. To su sljedeći principi²³: 1. vođe, organizatori, podstrekači ili saučesnici koji su

18 D. Jovašević, „Nirnberška presuda-sedam decenija kasnije“, *Vojno delo*, 7/2016, 383–384.

19 P. Calvocaressi, *Nuremberg: the facts and the consequences*, London, 1947, 78–96.

20 V. C. Wyngaert, *International Criminal Law*, Hague, London, Boston, 1996, 109–115.

21 G. M. Gilbert, *Nuremberg Diary*, London, 1948, 67–101.

22 I. Bantekas, *Principles of direct and superior responsibility in international humanitarian law*, Manchester, New York, 2002, 67–91.

23 M. Marković, „Nirnberško suđenje – primena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu“, *Zbornik Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, Beograd, 2/1973, 173–185.

učestvovali u sastavljanju ili ostvarivanju nekog zajedničkog plana ili zavere radi izvršenja nekog od navedenih zločina (međunarodnih krivičnih dela) odgovorni su za sva dela koja su izvršena u izvođenju plana ma od kog lica, 2. službeni položaj optuženih bilo kao šefova države ili kao odgovornih službenika u državnim nadležnostima ne smatra se kao razlog za oslobođenje od odgovornosti ili pak za ublažavanje kazne, 3. činjenica što nacionalno zakonodavstvo ne kažnjava za neki akt koji predstavlja međunarodno krivično delo ne oslobađa od odgovornosti lice koje ga je učinilo, 4. činjenica da je učinilac radio po naređenju svoje vlade ili pretpostavljenog ne oslobađa ga od odgovornosti, ali je to razlog za ublažavanje kazne ako sud nađe da je to pravično, 5. ko god bio optužen za zločin u smislu međunarodnog prava ima pravo na pravičan sudski postupak, kako u pogledu činjenica, tako i u pogledu prava, 6. prilikom suđenja bilo kom članu grupe ili organizacije za vršenje međunarodnih krivičnih dela sud može proglasiti da je ta grupa ili organizacija kojoj on pripada kao član bila zločinačka organizacija, 7. u slučaju kada je sud neku grupu ili organizaciju proglasio za zločinačku može se zahtevati od svake države da izvede pred svoj nacionalni sud: građanski, vojni ili okupacioni, pojedinca zbog samog članstva u toj organizaciji. Tada se zločinački karakter organizacije smatra dokazanim i ne može biti osporavan (pretpostavka krivice)²⁴ i 8. sud može za vodi krivični postupak za neki od zločina utvrđenih ovim statutom i prema optuženom koji je u odsustvu ako je to nužno i u interesu pravde.²⁵

Ove principe je potvrdila Generalna skupština OUN 11. decembra 1946. godine kao opštevažeće principe međunarodnog krivičnog prava, pa je i Komisija za međunarodno pravo OUN bila u obavezi da ih unese u Nacrt Kodeksa zločina protiv mira i bezbjednosti čovečanstva²⁶ što je ona kasnije i učinila.

Značaj odluke Generalne skupštine OUN je u tome što se potvrđivanjem principa sprečava njihova buduća revizija i poništavanje Nirnberške presude, a smim tim i rehabilitacija osuđenih ratnih zločinaca i opravdavanje počinjenih zločina kao dozvoljene djelatnosti.

Upravo potvrđivanje Nirnberških principa u Generalnoj skupštini OUN možemo smatrati idejom vodiljom evropskih zakonodavaca u sankcionisanju negiranja zločina genocida i drugih ratnih zločina putem krivičnog zakonodavstva. Ovi zločini čine srž tih zakonskih rješenja, ali se proširuju i na druga krivična djela počinjena iz mržnje koja su motivisana rasizmom, ksnofobijom i drugim sličnim osjećanjima. U suštini krivičnim zakonodavstvom se štite izvori tih principa ali i sudske presude koje se na njim zasnivaju. Zaštiti opšteprihvaćenih principa ovim putem teško se mogu uputiti ozbiljnije zamjerke. Saglasnost o tome proizilazi iz činjenice da su Međunarodni vojni sud osnovale sile pobjednice, da je sudio poraženoj strani u ratnom sukobu i da su ratni zločini bili opštepriznati od cjelokupnog čovječanstva van kruga poraženih država.

24 A. N. Trajnin, *Krivična odgovornost hitlerovaca*, Beograd, 1948, 78–103.

25 Z. Tomić, *Nirnberška presuda*, Sarajevo, 2001, 15–32.

26 A. Vajs, „Problemi međunarodnog krivičnog pravosuđa“, *Međunarodna politika*, Beograd, 4/1952, 15–16.

Sasvim je drugačija stvar kada se krivični zakoni odnose na sudske presude koje su donesene od sudova u novijem periodu, posebno u vrijeme dominacije jedne supersile i globalističkog pogleda na svijet. Svi ti sudovi nemaju onu jedinstvenu i snažnu podršku koju je imao Međunarodni vojni sud u Nirnbergu iza koga su stajale sile pobjednice u Drugom svjetskom ratu. Razlog tome je što je sporan sam legitimitet pojedinih sudova zbog načina osnivanja, a posebno težnja da se njihovim presudama piše istorija i ostvaruje pomirenje projektovano po mjeri i volji određenih centara moći. Tu su ozbiljne primjedbe selektivnom gonjenju zločinaca, primjeni novih pravnih instituta i insistiranju da se njima piše istorija i gradi pomirenje među sukobljenim narodima po mjeri stranog faktora. Samim se štiti nešto što nije opšteprihvaćeno u međunarodnom pravu, već predstavlja akt sudske vlasti na određenom području ili u okviru dijela država koje su te sudove osnovale. Sve je to dovelo do osporavanja same sudske istine o utvrđeniom genocidu i ostalim zločinima koja je u tim presudama iznesena. Očigledno je da zakonodavac na to reaguje, ne samo da zaštiti određene opšteprihvaćene vrijednosti sadržane u principima međunarodnog krivičnog prava, nego i tu sudsku istinu projektovanu od određenih centara odlučivanja. Kada bi postojao društveni konsenzus o neprihvatljivosti ponašanja sadržanog u sudskim presudama ne bi postojala ni potreba za ovim vidom reagovanja putem krivičnog zakonodavstva. Očigledno je da ovdje postoji ozbiljno razmimoilaženje sadržine sudske istine, koja nije nastala od stvarno nezavisnog i nepristrasnog donosioca, i istorijske istine prihvaćene od različitih dijelova međunarodne zajednice, a posebno nacionalnog etnosa države na čije priopadnike se te presude odnose.

Najveći uticaj na rješenja koja je kreirao Visoki predstavnik u KZ BiH izvršila je Okvirna odluka Evropske unije o borbi protiv određenih oblika i izraza rasizma i ksenofobije putem krivičnog prava od 28. novembra 2008.²⁷ godine (Odluka). Odlukom se nalaže da se javno odobravanje, negiranje ili banalno trivijalizovanje genocida tretira kao krivično djelo u nacionalnim zakonodavstvima zemalja članica Evropske unije. Odluka, u čl. 1. st. 1. tač. c) i d), izričito navodi javno opraštanje, poricanje ili grubo umanjenje zločina genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina iz čl. 6., 7. i 8. Statuta stalnog Međunarodnog krivičnog suda i čl. 6. Povelje nirnberškog Međunarodnog vojnog suda (pridružene Londonskom sporazumu od 8. avgusta 1945.), usmjereno protiv grupe lica ili nekog člana takve grupe određene s obzirom na rasu, boju, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalno ili etničko porijeklo, u slučaju kad je počinjeno na način koji će vjerovatno podsticati na nasilje ili mržnju protiv takve grupe.

Odluka u čl. 1. st. 2. omogućava državama da ograniče kažnjivost samo na ona djela izvršena na način koji će vjerovatno poremetiti javni red ili koji je ugrožavajući, pogrdan ili uvredljiv, dok se u st. 4. državama omogućava ograničenje kažnjivosti samo ako su nabrojana djela rezultat pravnosnažnih odluka nacionalnog suda i/ili međunarodnog suda ili pak samo međunarodnog suda.

27 Okvirna odluka Savjeta 2008/913/PUP o suzbijanju određenih oblika i načina izražavanja rasizma i ksenofobije krivičnopravnim sredstvima, *Službeni list Evropske unije*, L 328/55, 06. 12. 2008.

Prije donošenja odluke, deset država članica je imalo zakonodavna rješenja kojima se zabranjuje i kažnjava negiranje holokausta i/ili genocida i zločina protiv čovječnosti. Ustavi zemalja članica štite ravnopravnost svojih građana i zabranjuju diskriminaciju, dok su krivičnim zakonima sankcionisani diskriminatorski oblici izražavanja, govora mržnje, koji podstrekavaju na mržnju, nasilje i diskriminaciju.²⁸

Zbog različitih shvatanja ove problematike Odluka nije dovela do harmonizacije zakonskih rješenja država članica u okviru EU. Tako sada imamo četiri grupe zemalja sa različitim rješenjima. Prvu grupu čine zemlje koje uopšte nemaju inkriminaciju koja se odnosi na negiranje istorijskih događaja ove vrste (Danska, Finska, Španija, Švedska i Velika Britanija). Druga grupa zemalja inkriminiše samo negiranje holokausta i „nacističkih zločina“ (Austrija, Belgija, Francuska, Njemačka, Holandija i Rumunija). Treća grupa zemalja inkriminiše negiranje nacističkih i komunističkih zločina (Češka i Poljska). Četvrta grupa zemalja inkriminiše negiranje svakoga genocida (Andora, Kipar, Mađarska, Letonija, Lihtenštajn, Litva, Luksemburg, Makedonija, Malta, Slovačka, Slovenija, Švajcarska i Hrvatska).²⁹

Zbog složene problematike koja se ogleda u razlikama nacionalnih zakonodavstava, ovdje je potrebno ukazati i na praksu Evropskog suda za ljudska prava (ESLJP) čije presude su zato od velike važnosti. Uloga ovog suda kao autoriteta ogleda se i u brojnim uspostavljenim standardima koji se na odgovarajući način „uklapaju“ u nacionalna zakonodavstva radi mogućnosti primjene od strane nacionalnih sudija.³⁰ Sud je razvio bogatu praksu u vezi osporavanja ili dovođenja u sumnju holokausta ili nekih njegovih elementa, ali je odlučivao i o sličnim tvrdnjama koje su se odnosile na druge istorijske događaje koji se kvalifikuju kao genocid ili drugi ratni zločini. Za nas je značajan slučaj *Perinçek protiv Švajcarske*³¹ u kome sud, odstupajući od prakse u slučajevima negiranja holokausta, nije primjenio čl. 17 EKLJP. U ovom predmetu Sud nije smatrao da ima razloga da primijeni čl. 17 u pogledu izjava kojima se osporava kvalifikovanje masovnih deportacija Jermena i masakra nad njima u Osmanskom carstvu kao genocida. Te izjave, ako se pročitaju u cjelini i u njihovom kontekstu, ne mogu se posmatrati kao poziv na nasilje, mržnju ili netrpeljivost. Konkretno, podnosilac predstave, turski političar, nije ni izrazio nepoštovanje prema žrtvama, niti je koristio uvredljive izraze u odnosu na Jermene. A kontekst nije bio takav da je potrebno automatski pretpostaviti rasističku i antidemokratsku agendu (§§ 233-239). Utvrđeno je da njegova osuđujuća krivična presuda u Švajcarskoj predstavlja kršenje člana 10 EKLJP.³² Navodeći da se opravdanje

28 L. Muftić, „Zabrane negiranja genocida u EU, BiH i regionu: komparativno-pravni pregled“, *Fondacija Centar za javno pravo*, 2018, 8–9.

29 B. Herceg Pakšić, „Tvorba novih standarda u slučajevima teških oblika govora mržnje: Negiranje genocida pred Evropskim sudom za ljudska prava“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2/2017, 236–238.

30 *Ibidem*.

31 Zahtjev 27510/08.

32 *Vodič za član 17 Evropske konvencije o ljudskim pravima – zabrana zloupotrebe prava*, Savjet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2021, 37.

genocida ne sastoji od navoda da konkretan događaj nije bio genocid, već od izražavanja vrijednosne osude koja relativizuje njegovu težinu ili ukazuje na ispravan čin, Vijeće je utvrdilo da podnositeljeva izjava/izjave tom uslovu nisu udovoljile jer su se dotakle pitanja od javnog interesa i zaštićene su čl. 10. EKLJP-a, pri čemu su švajcarske vlasti imale samo ograničeno polje procjene i zadiranja.³³

Treba napomenuti da u vezi načina uređivanja švajcarske inkriminacije Sud je analizirao relevantne i međunarodne obveze Švajcarske i zaključio kako ni iz jednog međunarodnog akta koji je ona preuzela ne proizilazi obaveza nametanja krivičnih sankcija za negiranje genocida na način na koji je propisan u švajcarskom zakonodavstvu.

4. KRIVIČNO DJELO NEGIRANJE GENOCIDA, ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI I RATNIH ZLOČINA U BOSNI I HERCEGOVINI

U krivičnom zakonodavstvu u Bosni i Hercegovini, prije donošenja dopuna KZ BiH, negiranje genocida bilo je propisano samo u članu 163 Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine³⁴ (KZ BiH) kao kvalifikovani oblik krivičnog djela „Izazivanje narodnosne, rasne i vjerske mržnje, razdora ili netrpeljivosti“, u grupi krivičnih djela protiv ustavnog poretka Federacije. Osnovni oblik krivičnog djela je u stavu 1 propisan tako da ga čini: „Ko javno izaziva ili raspaljuje narodnosnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima koji žive u Federaciji, kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine“. U stavu 5. citiranog člana negiranje genocida i drugih zločina određeno je kao kvalifikovani oblik osnovnog navednog krivičnog djela iz stava 1. To djelo čini: „Ko krivično djelo iz stava (1) ovog člana učini javnim poricanjem ili opravdanjem genocida, zločina protiv čovječnosti ili počinjenih ratnih zločina utvrđenih pravosnažnom odlukom Međunarodnog suda pravde, Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili domaćeg suda kaznit će se kaznom zatvora od tri mjeseca do tri godine.“ Zamjerke ovom rješenju mogu se uputiti zbog relativne neodređenosti bića krivičnog djela koja zahtijeva dobru sudsku praksu koja bi spriječila njegovu proizvoljnu primjenu.

Odlukom Visokog predstavnika za BiH dopunjena je glava XV koja se odnosi na krivična djela protiv slobode i prava čovjeka i građanina. Dopuna je izvršena tako što je dodat poseban član 145a pod nazivom „Izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti“. Opredjeljujući se da krivično djelo smjesti u okviru ove glave „zakonodavac“ nije slijedio ni jedno od zakonskih rješenja bivših republika SFRJ u pogledu grupnog zaštitnog objekta.³⁵

33 B. Herceg Pakšić, *op. cit.*, 246–247.

34 Krivični zakon Bosne i Hercegovine, „Službene novine FBiH“, br. 36/2003, 21/2004 - ispr., 69/2004, 18/2005, 42/2010, 42/2011, 59/2014, 76/2014, 46/2016 i 75/2017.

35 U Sloveniji i Hrvatskoj ova krivična djela su propisana u glavi krivičnih djela protiv javnog reda i mira, u Srbiji u glavi krivičnih djela protiv čovječnosti i drugih vrijednosti

Zaštitni objekt ovih krivičnih djela jesu osnovne slobode i prava čovjeka i građana ili korpus ljudskih prava. Slobode i prava čovjeka i građanina su lične i društvene vrijednosti, atributi ljudske ličnosti i karakteristike određene društvene zajednice. Brojem i obimom ljudskih sloboda i prava, obimom, efikasnošću i načinom njihove zaštite, kao i mogućnošću ostvarivanja u svakodnevnom životu određuje se stvarni položaj čovjeka u društvu. Zbog takvog značaja sloboda i prava čovjeka i građanina Ustav Bosne i Hercegovine im posvećuje posebno mjesto. No, osnovna lična prava i slobode predstavljaju i predmet posebne zaštite niza međunarodnopravnih akata.³⁶

Slobode i prava su dvije samostalne ljudske i društvene vrijednosti koje su nerazdvojno povezane tako da ne postoje jedna bez druge. Sloboda jeste mogućnost čovjeka da samostalno odlučuje o svom ponašanju i da se ponaša po svom nahođenju, tj. da nešto čini, ne čini ili trpi, dok prava predstavljaju ovlašćenja data zakonima i drugim propisima za preduzimanje ili nepreduzimanje određenih djelatnosti. Slobode se odvijaju u okviru ovlašćenja i graniče se slobodama drugih ljudi. Njihov obim je određen društvenim uslovima i potrebama. Ovlašćenja se koriste prema slobodnom opredjeljenju.

Slobode i prava čovjeka i građanina kao objekt zaštite ovih krivičnih djela vezani su za ličnost čovjeka i imaju opštjeljudski karakter. To su, dakle, lične slobode i prava, koje se razlikuju od ekonomsko-socijalnih prava (koja se štite krivičnim djelima protiv prava po osnovu rada) i političkih ili građanskih prava (koja se štite krivičnim djelima protiv izbornih prava).

Ovim krivičnim djelima se povređuju ili ugrožavaju slobode i prava čovjeka i građanina kao dobra bez kojih nema ljudske ličnosti. Ovdje se radi o različitim djelatnostima kojima se na protivustavan, protivpravan ili nasilan način krši, onemogućava, sprečava, ometa ili uskraćuje drugom licu da koristi slobode i prava koja su mu priznata na osnovu zakona, drugih propisa i opštih akata. Zaštita sloboda i prava čovjeka i građanina od povreda i ugrožavanja znači sprečavanje protivpravnog prodiranja u intimnu ličnost čovjeka, njegovo ljudsko dostojanstvo, porodični život i lične tajne.³⁷

Izvršiocima ovih djela mogu biti različita lica: a) svako lice (oštećenje ili rušenje vjerskih objekata, sprečavanje povratka izbjeglica i raseljenih lica, prevara pri glasanju), b) službeno lice (povreda ravnopravnosti čovjeka i građanina) i c) član biračkog odbora ili drugo lice (povreda slobode opredjeljenja birača).

U pogledu krivice, ova krivična djela mogu biti izvršena samo sa umišljajem.

Osnovni oblik krivičnog djela negiranje genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina uređeno je u stavu 3. krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Odredba ne predstavlja samostalno

zaštićenih međunarodnim pravom, u Crnoj Gori u glavi krivičnih djela protiv ustavnog uređenja i bezbjednosti Crne Gore i u Makedoniji u glavi krivičnih djela protiv države.

36 D. Jovašević, Lj. Mitrović, V. Ikanović, *Komentar Krivičnog zakonika Republike Srpske*, Službeni glasnik Republike Srpske, 1. izdanje, 2017, 295.

37 D. Jovašević, Lj. Mitrović, V. Ikanović, *Krivično pravo Republike Srpske – Posebni dio*, Panevropski univerzitet "Apeiron", Banja Luka, 1. izdanje, 2017, 48–49.

krivično djelo, već je jedan od oblika izvršenja krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti. Krivično djelo izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti čini ko javno izaziva ili raspiruje nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju, razdor ili netrpeljivost među konstitutivnim narodima i ostalima, kao i drugima koji žive ili borave u Bosni i Hercegovini. Iz toga proizilazi da proizilazi javno poricanje ili opravdavanje zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina postoji i da je kažnjivo samo pod uslovom da se njime izaziva mržnja, razdor ili netrpeljivost.

Djelo se sastoji u javnom odobravanju, poricanju, grubom umanjivanju ili pokušaju da se opravda zločin genocida, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin utvrđen pravnosnažnom presudom u skladu s Poveljom Međunarodnog vojnog suda pridruženom uz Londonski sporazum od 8. aprila 1945. ili Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili Međunarodnog krivičnog suda ili suda u Bosni i Hercegovini, a koje je usmjereno je protiv grupe lica ili člana grupe određene s obzirom na rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost, i to na način koji bi mogao potaknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv takve grupe lica ili člana takve grupe.

Objekt zaštite jesu zločin genocida, zločin protiv čovječnosti i ratni zločini koji su utvrđeni pravnosnažnom presudom u skladu s Poveljom Međunarodnog vojnog suda pridruženom uz Londonski sporazum od 8. aprila 1945. ili Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju ili Međunarodnog krivičnog suda ili suda u Bosni i Hercegovini.

Radnja izvršenja je višestruko alternativno određena kao: a) javno odobravanje – slaganje, saglasnost da se trebao desiti, prihvatanje kao normalnog, b) poricanje – poricanje može biti doslovno negiranje, opovrgavanje i pod njim se podrazumijeva da se znanje ili činjenice očigledno negiraju kao da se „ništa se nije dogodilo“ ili „to što se desilo nije bio zločin“, odbijanje da se zločin desio, navodeći odsustvo genocidne namjere, ukazujući na odsustvo jasnih ili direktnih naredbi, opisujući sebe ili grupu kao čistu i time nesposobnu za masovne zločine ili, s druge strane, kao stvarne žrtve, c) grubom umanjivanju – umanjivanje obima i težine zločina, značaja, smanjivanje broja žrtava, ili d) pokušaj da se opravda – davanje razloga da se to trebalo ili moralo desiti ili nije moglo izbjeći i prikazivanje zločina kao samoodbrane, da je izazvano ponašanjem drugih.

Ovdje se radi o aktivnom negiranju koje se izražava kroz neslaganje, odbacivanje, negiranje, opovrgavanje. Oblici poricanja određeni su time šta se poriče. Poricati se mogu: a) činjenice (tzv. bukvalno poricanje), b) tumačenje, odnosno značenje činjenica, putem eufemizama, preimenovanja i korišćenjem tehničkog žargona i c) umiješanost.

Bitno je da se radnja izvršenja preduzima: a) javno – leci, slike, plakati, bilbordi ili drugi materijali, putem štampe, radija, televizije, kompjuterskog sistema ili mreže, na javnom skupu ili na drugi način, b) prema određenoj grupi lica ili člana grupe s obzirom na – rasu, boju kože, vjeroispovijest, porijeklo ili nacionalnu ili etničku pripadnost. Negiranje mora biti podobno podstreknuti na nasilje ili mržnju usmjerenu protiv takve grupe lica ili člana takve grupe. Samo negiranje ne mora i izazvati nasilje i mržnju prema ciljnoj grupi.

Izvršilac djela može da bude svako lice, a u pogledu krivice traži se umišljaj. Za ovo djelo propisana je kazna zatvora od šest mjeseci do pet godina.

Djelo ima tri teža oblika ispoljavanja.

Prvi teži oblik djela (st. 4) za koji je propisana kazna zatvora od od najmanje jedne godine postoji ako se radnja izvršenja preduzima: a) činjenjem javnosti dostupnim na bilo koji način letaka, slika ili drugih materijala – omogućavanjem da bilo ko ostvari uvid, pregled, čitanje, slušanje, gledanje navedenih materijala i b) distribuiranjem javnosti letaka, slika ili drugih materijala – uspostavljanje načina da se navedeni materijali dostave, podijele ili stave na uvid javnosti van prostorija učinioca.

Drugi teži oblik djela (st. 5) postoji i ako je krivično djelo počinjeno: a) na način kojim se može poremetiti javni red i mir – prouzrokovati nemiri, protesti, paljevine, blokade puteva ili b) je prijetće, zlostavljajuće ili uvredljivo – prijetnja bezbjednosti pojedinca ili grupe, fizičko ili psihičko maltretiranje, ponižavanje, ograničavanje slobode kretanja, vrijeđanje osjećanja zbog pripadnosti određenoj skupini.

Za ovaj oblik propisana je kazna zatvora od najmanje tri godine.

Treći teži oblik djela iz st. 7 postoji ako radnju izvršenja preduzima određeno lice a) dužnosnik (funkcioner) ili b) odgovorno lice ili c) zaposlenik, u instituciji vlasti ili bilo kojem organu koji se finansira putem javnog budžeta.

Za ovaj oblik djela propisana je takođe kazna zatvora od najmanje tri godine.

Poseban oblik ovog djela propisan je u st. 6 i čini ga onaj ko dodijeli priznanje, nagradu, spomenicu, bilo kakav podsjetnik ili bilo kakvu privilegiju ili slično licu osuđenom pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili imenuje javni objekat kao što je ulica, trg, park, most, institucija, ustanova, opština ili grad, naselje i naseljeno mjesto, ili slično, ili registruje naziv po ili prema licu osuđenom pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, ili na bilo koji način veliča lice osuđeno pravosnažnom presudom za genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin.

Za ovo djelo kazniće se kaznom zatvora od najmanje tri godine.

Ovdje se radi o posebnom načinu na koji se negira genocid, zločin protiv čovječnosti ili ratni zločin, aktivnom radnjom kojom se odaju posebna priznanja i počasti licima koja su počinila te zločine. Veličanje ratnih zločinaca, neprihvatanje ili prećutkivanje zločina, izostanak osude, često se ispoljavaju putem obilježavanje javnih prostora imenima osuđenih ratnih zločinaca ili kvalifikovanim ratnim događajima, a to su upravo manifestacijski oblici prvenstveno umanjivanja, a zatim opravdavanja ili odobravanja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina.

Kao odgovor na izmjene i dopune KZ BiH, Narodna skupština Republike Srpske je usvojila dva zakona: a) Zakon o neprimjenjivanju odluke visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine³⁸

38 Zakon o neprimjenjivanju odluke visokog predstavnika kojom se donosi Zakon o dopuni Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 89/21.

i b) Zakon o dopuni Krivičnog zakonika Republike Srpske.³⁹ O ustavnopravnoj osnovi i mogućnosti da se zakonom entiteta onemogućí primjena odluke Visokog predstavnika i zakona države konji se primjenjuje na cijeloj teritoriji nećemo se baviti, jer je to pitanje ustavnopravne materije koje nije tema ovog rada. Što se tiče dopuna KZ RS možemo samo naglasiti da one ne uređuju matriju negiranja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina.

Sada imamo situaciju da je Krivičnim zakonom BiH, koji važi na cijeloj teritoriji BiH, uređena materija negiranja genocida, zločina protiv čovječnosti i ratnih zločina. Osim toga, kao što smo naglasili, paralelno egzistira i KZ FBiH, sa nepotpuno i neodređeno definisanim krivičnim djelom negiranja. U KZ RS i KZ Brčko Distrikta BiH nema krivičnog djela negiranja ovih zločina. Sadašnja situacija je takva da postojeći zakon osporava pola države (Republika Srpska), jer nije izraz saglasnosti tri naroda i dva entiteta već je nametnut od stranog faktora (Visoki predstavnik). Sve to vodi negaciji cilja norme da se sačuvaju određene vrijednosti izražene u odlukama sudova jer oko toga postoje oštra društvena razmimoilaženja. Očigledno je da se radi o različitim pogledima nacionalnih kolektiviteta u okviru jedne države na to šta su zajedničke vrijednosti koje treba štiti krivičnim zakonodavstvom. Ove razlike se oštro suprotstavljaju u gledanju na to da li je sudska istina, kojom je data ocjena događaja iz minulog tragičnog sukoba, i istorijska istina. Ona posebno izvire iz nepovjerenja u legitimnosti i nepristrasnost sudova čije odluke se tom normom štite. Osim toga ovi sudovi su prilikom donošenja presuda za počinjene zločine u minulom sukobu u BiH primjenjivali sporni institut “udruženi zločinački poduhvat”, retroaktivno primjenjivali stroži zakon za ratne zločine sve do odluke ESLJP u predmetu Maktoufi Damjanović protiv Bosne i Hercegovine⁴⁰, retroaktivno primjenjivali i primjenjuju zakon za krivično djelo zločin protiv čovječnosti, sticaj krivičnih djela genocida i slično. Zabranom da se prispiruju i komentarišu ove presude zabranjuje se i svako slobodno kritikovanje i izražavanje drugačijeg mišljenja o činjenicama koje su utvrđene takvom defektnom primjenom prava. Zato je zaštita ovakvih presuda krivičnim zakonodavstvom u najmanju ruku kontroverzna. Kod ovakvog stanja stvari zakonska odredba o zabrani negiranja će više da izaziva sukobe nego što će voditi “pomirenju” naroda i čuvanju u tim presudama izraženih “vrijednosti” koje se želi njome ostvariti. Zato je bilo sasvim dovoljno da se zakonodavac u uređivanju krivičnog djela izazivanje nacionalne, rasne i vjerske mržnje, razdora i netrpeljivosti suzdrži od pozivanja na presude MKSJ i Suda BiH, oko kojih za sada ne postoji potreban društveni konsenzus.

39 Zakon o dopuni Krivičnog zakonika Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 89/21.

40 Evropski sud za ljudska prava, Presuda od 18. jula 2013., Predmet Maktouf i Damjanović protiv Bosne i Hercegovine, Aplikacije br. 2312/08 i 34179/08.

LITERATURA

- Bantekas I., *Principles of direct and superior responsibility in the international humanitarian law*, Manchester, New York, 2002.
- Calvocaressi P., *Nurnmberg: the facts and the concequences*, London, 1947.
- Degan V. Đ., Pavišić B., Beširević V., *Međunarodno i transnacionalno krivično pravo*, Beograd, 2011.
- Gilbert G.M., *Nurnmberg Diary*, London, 1948.
- Jovašević D., Ikanović V., *Međunarodno krivično pravo*, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, 2015.
- Jovašević D., Mitrović Lj., Ikanović V., *Krivično pravo Republike Srpske, Posebni dio*, Panevropski univerzitet Apeiron, Banja Luka, 2017.
- Jovašević D., Mitrović Lj., Ikanović V., *Komentar krivičnog zakonika Republike Srpske*, Službeni glasnik Republike Srpske, 1. izdanje, Banja Luka, 2017.
- Jovašević D., „Zločin genocida u međunarodnom i krivičnom pravu“, *Izbor sudске prakse*, 5/1999.
- Jovašević D., „Nirnberška presuda-sedam decenija kasnije“, *Vojno delo*, 7/2016, Beograd, 2016.
- Kaseze A., *Međunarodno krivično pravo*, Beograd, 2005.
- Lazarević Lj., Vučković. B., Vučković V., *Komentar Krivičnog zakonika Crne Gore*, Cetinje, 2004.
- Lukšić B., „Genocide and command responsibility“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Splitu*, 4/2001, 2001.
- Marković M., „Nirnberško suđenje – primena novih načela u međunarodnom krivičnom pravu“, *Zbornik instituta za kriminološka i sociološka istraživanja*, 2/1973.
- Matijević M., „Zaštita prava žrtava rata“, *Odvjetnik*, 3-4/1996.
- Muftić L., „Zabrane negiranja genocida u EU, BiH i regionu: komparativno-pravni pregled“, *Fondacija Centar za javno pravo*, 2018.
- Pajić Z., „Istorijski korijeni inkriminacije zločina protiv čovječnosti“, *Godišnjak Pravnog fakulteta u Sarajevu*, 1991.
- Pakšić Herceg B., „Tvorba novih standarda u slučajevima teških oblika govora mržnje: Negiranje genocida pred Europskim sudom za ljudska prava“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, 2/2017.
- Tomić Z., *Nirnberška presuda*, Sarajevo, 2001.
- Trajnin A. N., *Krivična odgovornost hitlerovaca*, Beograd, 1948.
- Vajs A., „Problem međunarodnog krivičnog pravosuđa“, *Međunarodna politika*, 4/1952.
- Vodič za član 17 *Evropske konvencije o ljudskim pravima – zabrana zloupotrebe prava*, Savjet Evrope/Evropski sud za ljudska prava, 2021.
- Šakić V., Sedlar S., Tojčić A., „Ratni zločini i zločin genocida u agresiji Srbije na Republiku Hrvatsku“, *Društvena istraživanja*, 2-3/1993.
- Wyngaert V. C., *International Criminal Law*, Hague, London, Boston, 1996.

Veljko Ikanović*

THE CRIMINAL LAW REGULATION ON THE PROHIBITION OF DENIAL OF GENOCIDE, CRIMES AGAINST HUMANITY AND WAR CRIMES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Summary

The prohibition of denying genocide, crimes against humanity and war crimes is not regulated as a separate criminal offense in the criminal legislation in Bosnia and Herzegovina. It is regulated in the Criminal Code of Bosnia and Herzegovina as a special form of the criminal offense “Inciting national, racial and religious hatred, discord and intolerance”. In other laws in Bosnia and Herzegovina, only the Criminal Code of the Federation of Bosnia and Herzegovina recognizes this as a special form of the criminal offense “Inciting ethnic, racial and religious hatred, dissension or intolerance”, while the criminal codes of the Republic of Srpska and Brčko District of Bosnia and Herzegovina do not prescribe it. It follows that public denial or justification of crimes against humanity and war crimes exists as a criminal offense and is punishable only on the condition that it causes hatred, discord or intolerance. The legislator followed the content set by the Decision of the European Union from 2008 and designated as the object of protection the crime of genocide, crime against humanity and war crimes that were determined by a final judgment in accordance with the Charter of the International Military Tribunal attached to the London Agreement of April 8, 1945. or the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia or the International Criminal Court or the Court in Bosnia and Herzegovina.

Keywords: genocide, crime, denial, minimization, intolerance.

* The Supreme Court of the Republic of Srpska, veljko.ikanovic@pravosudje.ba.